

0/50

NESTE FASE I RETTSOPPGJØRET

**BISKOPENES BREV
TIL JUSTISMINISTEREN
NOVEMBER 1946**

LAND OG KIRKE

OSLO 1946

NESTE FASE
I RETTSOPPGJØRET

Ruberg

NESTE FASE
I RETTSOPPGJØRET

BISKOPENES BREV
TIL JUSTISMINISTEREN
NOVEMBER 1946

LAND OG KIRKE

OSLO 1946

Printed in Norway
by Spesialtrykk
Oslo 1946

*Bispemøtet
har sendt følgende brev
til*

SJEFEN FOR
DET KGL. JUSTISDEPARTEMENT

Alle som har stått på rettens grunn og har kjent det som en lydighetsplikt at rettsoppgjøret måtte bli gjennomført, har samtidig vært klar over at *adgangen til oppreisning* måtte kunne åpnes for de dertil egnede så snart tiden var inne.

Vi vender oss i dag til justisministeren angående et spesielt vilkår i forbindelse med denne oppreisning.

Det gjelder en i forhold til gjeldende lov utvidet adgang til løslatelse på prøve. Etter den erfaring vi har, også gjennom våre medarbeidere i fengslene og i leirene, ser vi det som vår plikt å bidra til at dette spørsmål blir tatt opp allerede nå.

I forskjellige opinionsyttringer har det vært tale om «kirkens forhold til rettsoppgjøret».

Atskillige har krevd at kirken skulle opptre og hevde spesielle oppfatninger. Det kan derfor være årsak til her også å si et par ord om dette.

Først: Når det gjelder *grunnlaget* for norsk rettsvesen, kan det ikke være tvil om dets fullt legale karakter. Denne er i dag «av rett» — *de jure* — som det så sterkt kreves i kirkens bekjennelse.

Videre: Når det gjelder *utformingen* av retts-tanken i lover og anordninger, vil det kunne være avvikende syn. Det finnes også innen kirken divergerende oppfatninger, endog når det gjelder vesentlige punkter. Men rettssamfunn og folkestyre har her sine *organer*, hos oss i første rekke Stortinget. Kirken er ikke et slikt rettsorgan. Den skal like fullt ved å hevde de etiske, kristne prinsipper være en umiddelbart medvirkende overbevisningsfaktor i folkelivet. Kirken deler her ansvar med helheten. Forutsetningen må være at det generelt hersker *tillit* til de organer som har å gjøre med utformingen av lovverket. Det var fordi hele denne tillit var tapt ved det åpenbare rettsbrudd, at biskopene ved sitt hyrdebrev i 1941, i kraft av sin

forpliktelse på kirkens bekjennelse til Retten, måtte gå til aksjon. Ved frigjøringen har vårt folk fått tilliten tilbake. De som bærer ansvaret, skal da selv bli båret av tillit når de er tro. Divergenser må ikke få skiple dette for samfunnslivet avgjørende grunnlag.

Endelig: *Retts-praksis*, det vil si utøvelsen av domsvirksomhet, straffeforanstaltninger og politioppsikt, vil alltid være beheftet med menneskelige svakheter, selv om idealet blir holdt oppe. På dette område har imidlertid kirken et mer spesielt kall fordi straff aldri kan stå for den som det eneste eller det vesentlige, et forhold hvor kirken vet seg i full overensstemmelse med norsk rettstenkning.

Under *det pågående rettsoppgjør* har det i kirkens kretser hersket det syn at Retten måtte bli gjennomført uavkortet, men at den største og den egentlige folkeoppgave ventet oss *etter at Retten hadde talt*. At det under et så plutselig og et så overveldende oppgjør måtte komme til å skje atskillig som ikke svarte til idealet, må ikke få lov til å skygge over det faktum at *viljen* til å gjøre det rette var til stede. Det

kunne imidlertid — også med tanke på fremtidens oppgaver — vært ønskelig om det var gitt et klarere uttrykk for den erkjennelse at det, i den første tid etter frigjøringen, her og der forekom klanderverdige, stundom ytterst beklagelige ting. Vi må alle være med og bære et fellesansvar for dette. Det dreide seg ganske visst om unntagelser, en viss egenmektighet hos underordnede, og de som overdriver forholdet, tjener ikke sannheten. Men urett er urett, hvem som enn begår den, og det som i seg selv er lite, kan under omstendigheter veie tungt. Vi vil i den forbindelse fremheve at hver gang vi hadde foranledning til å bringe konkrete tilfeller av denne art fram for våre øverste myndigheter, ble det tatt på sakene med et alvor og en energi som bare kunne bekrefte tilliten.

Den *Langsomhet* som dessverre har måttet prege rettsoppgjøret, kan unektelig synes å ha medført en senking av vår rettsstandard. Dette gjelder særlig forundersøkelse med varetekt og den lange ventetid når en streng dom skulle innankes for høyere instans. Dette forhold er forvoldt utelukkende ved det *store antall* av

dem som hadde forbrutt seg. Hadde de selv vært færre, hadde hver av dem fått raskere avgjørelse. Like fullt kan det ikke nektes at visse forhold i denne henseende virker tyngende på rettsbevisstheten. Vi bør vise full forståelse for det rettslig abnorme i den oss påtvungne langsomme avvikling og fortsatt gjøre alt for en samtidig rett og rask behandling. På den annen side ville en kunstig forminskelse av antallet av forbrytelser ved å la det skure for storparten av tilfellene, uvegerlig ha betydd svekkelse av rettsholdningen, en forfusking av opprenskningen, og ville dermed også ha stengt veien til fremtidig klar forsoning og oppreisning for de enkelte.

Mer tyngende enn det her nevnte forhold har det virket at også uskyldige, særlig barn og andre pårørende, fikk lide ofte unødig, og at det kunne forekomme tilløp til usaklig mistenkeliggjørelse. Det er unektelig blitt slått sår som samfunnet lenge vil lide ved. Ansvar for hva her er skjedd, maner oss til varsomhet og til å hjelpe til rette på alle vis, ikke minst med gjenopptagelse i arbeid, uten at det må få gjøre oss

usikre angående selve Rettens hevdelse. Vårt felles ansvar må få desto større betydning for den *neste fase* i folkeoppgjøret: erobringen og gjenreisningen. Overfor dem som med eller uten grunn er forblindet av den bitterhet mot samfunnet, som i enkelte kretser i dag er et faktum, må oppgaven være å løse deres bitterhet, ikke å egge eller befestе den. I kraft av sin urokkelige rettshevdelse får samfunnet en desto større frihet til, *uten at rettsprinsippene krenkes*, å gå inn for forsonlighet der hvor mulighetene finnes. Vi må være oppmerksomme på at disse muligheter også avhenger av *vår holdning*, ikke bare av de andres.

I kraft av den plikt som kirken — i full solidaritet med rettstanken — på *dette* område må ha, og ut fra de erfaringer vi blant annet har gjennom våre representanter i og utenfor fengslene, er det vi i dag vender oss til justisministeren angående den foran nevnte detalj i straffeloven, en detalj som vi mener har vidtrekkende konsekvenser for det som særlig ligger oss på hjertet.

Vi er klar over at det ved *benådning* av

Kongen normalt er adgang til å resolve løslatelse på prøve også før den vanlige 2/3 av straffen er avsonet. Men dels vil denne vei åpenbart måtte bety en altfor stor arbeidsbelastning for Justisdepartementet, — ja, bli helt uoverkommelig —, dels vil *en lovmessig åpnet adgang* til enda tidligere løslatelse være et psykologisk sterkt virkende moment. Det ville vise samfunnets vilje til å åpne veien for alle som kan og bør få sin nye sjanse og finne veien tilbake til folkets fellesskap.

Når norsk rettsvesen har instituert en mulighet for straffeavkortning og har lagt avgjørelsen hos den lokale fengselsdireksjon, vil det ikke kunne betegnes som noe nytt prinsipp om man istedenfor 2/3 setter en mindre brøk. Det vil heller ikke være noe nytt om man fremdeles anser fengslets folk som de beste til å bedømme de individuelle forhold.

Vi tenker oss da, og ber justisministeren overveie, muligheten av at det ved lov blir fastsatt at når det er idømt straff etter landssvikanordningen, resp. de tilhørende paragrafer i straffeloven, så skal fangen etter individuell

bedømmelse kunne løslates på prøve når en *mindre* del av straffetiden er forløpet enn to tredjedeler, slik at brøken kan bli mindre etter som straffetiden er lengre — stadig de individuelle forhold tatt i betraktning. Det er unødvendig for oss å peke på at *benådningsretten* under dette vil bestå uforandret og altså åpne veien endog for hel straffeettergivelse i *de rent særlige tilfelle*.

Et viktig moment er den mulige ettergivelse av *rettighetstap*. Gjenervervelse av tapte statsborgerlige rettigheter følger i dag ikke automatisk ved ettergivelse av selve straffen, men avgjøres av særlige instanser i henhold til lov. Så vidt vites er der ikke hittil gitt lovregler for en tilsvarende ettergivelse av tillitstap. Uten at det blir skapt en slik vei til å få rettighetstap opphevet vil andre foranstaltninger til oppreisning nytte lite. Vi har innført tillitstap som en saklig konsekvens av *tillitsbrudd*. Tilsvarende må muligheten for tillitservervelse innføres som det vesentlige moment i gjenreisningen. Ikke minst må en her tenke på de mange såkalte «passive» som ikke får straff,

men i stedet blir ilagt bøter, kombinert med det langt mer tungtveiende rettighetstap.

Vi er klar over den innvending at det kan synes *for tidlig* å fremme et eventuelt lovforslag i denne sak. Noen vil kunne si at når et slikt vedtak blir gjort, vil det få utseende av at straffeutmålingen ved de ennå gjenstående domfellelser blir halvt illusorisk. Til dette er å si at den i alle år bestående regel om 2/3 avkorting aldri er blitt oppfattet som rettssvekkende, heller tvert imot. Straffeutmålingen er én ting, avsoning en annen. Ved straffeutmåling reageres det vesentlig på selve forbrytelsen. Ved avkorting (eller ved benådning) gir loven adgang til også å ta individuelle, omstendighetsbetingede og samfunnsmessige hensyn, kort sagt: til å vise menneskelig forståelse. Rett avbalanseres her ved billighet, og derved styrkes samfunnet.

Den erfaring som er vunnet hittil, tyder på at vårt rettssamfunn vil være tjent med at det *allerede nå* blir gjort noe alvorlig for å markere at det er hevdelsen av *Retten* og ikke utelukkende *straffen* som det i alle tilfelle kommer

an på. Det er neppe for tidlig, og det kan lett bli for *sent* hvis vi ikke nå får oppreisningsmuligheten fram, klart og markert.

Prøveløslatelsestilfellene måtte formentlig veies etter hensynet til om vedkommende kan ansees *samfunnsskadelig* hvis han slipper fri. Der er en rekke tilfelle hvor en ganske visst ikke kan oppdage tydelig erkjennelse av brøden, men hvor alle kyndige er på det rene med at vedkommende vil være ufarlig. Glemmes må det heller ikke at her er tale om løslatelse på *prøve*. Men fremfor alt mener vi at atskillige — også fordi miljøet i leirene ofte kan virke skadelig — ville kunne vinnes meget bedre og sikrere for en ny fellesskapsbevissthet hvis de kom fri. For ikke å tale om den virkning en slik foranstaltning vil ha på det *miljø* som uvegerlig er knyttet til enhver fange.

Det kristne prinsipp som for oss blir avgjørende, er dette at vårt folk i lydighet mot retten må ta all nødvendig smerte ved rettsoppgjøret, men at vi med likeså stor fasthet må følge plikten til å komme den feilende i møte og åpne et nytt perspektivs muligheter for ham.

Den tid nærmer seg sterkt da den store og virkelige *prøve for vårt folk* ikke lenger avhenger av rettsmyndighetenes arbeid, men av om det hele samfunn vil ta på seg oppgaven, den ikke lette, men desto mer storstilte oppgave å bringe alle som vil, tilbake til samfunnet. Som et sentralt ledd til innledning av en slik ny periode må vi betrakte en eventuell realisasjon av det forslag vi herved har tillatt oss å antyde overfor justisministeren.